

Мотиви към проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за висшето образование

Причини, които налагат приемането на закона

С предложените в настоящия законопроект изменения и допълнения на Закона за висшето образование се отговаря на динамично развиващите се обществени и икономически отношения и се осигурява съответствие със заложените в приетата от Народното събрание Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 - 2020 г. цели и мерки. В стратегията е предвидено оптимизиране на институционалната мрежа за висше образование и усъвършенстване на системата за управление на висшите училища чрез въвеждане на модел на управление, базиран на прозрачност, отчетност и ясни отговорности.

През последните години в резултат на масовизацията на висшето образование мрежата от висши училища значително се разрасна. По инициатива на ръководствата на висшите училища се откриха множество нови филиали и основни звена. С цел привличане на повече студенти, а заедно с тях и по-голямо финансиране, се откриха и нови професионални направления и специалности, често неприсъщи за самите висши училища. В резултат в определени случаи се стигна до дублиране на обучение в направления и професии в един и същи регион от различни висши училища, без да е отчетена необходимост от тези професии, за сметка на недостиг в други.

От днешна гледна точка оценката на академичната дейност и реализацията на завършилите студентите на пазара на труда показват, че структурното разрастване на висшите училища, както и разширяването на обхвата на професионалните направления и специалности е повлияло негативно върху качеството на предлаганото обучение. Концентрацията на ниски резултати за учебна и научна дейност е предимно в професионални направления, които не са традиционни за съответното висше училище.

Институциите за висше образование се ползват с академична автономия, но дейността им е в полза на обществото, което отделя значителни средства за тяхното развитие. Отчита се необходимост академичната автономия да се съчетае с механизми за институционална отговорност – за постигане на прозрачност и връзка с интересите на обществото. Министърът на образованието и науката, като орган за осъществяване на държавната политика във висшето образование, следва да има насочваща и подкрепяща роля при утвърждаване на политиката за развитие на държавните висши

училища. За насърчаване на развитието им е предвидено Министерският съвет да приема на национални програми за развитие на държавните висши училища, като дейностите по изпълнението им ще се финансират изцяло или частично със средства от държавния бюджет.

Отговорност за развитието на висшето образование има и Националната агенция за оценяване и акредитация, която следва да оптимизира и усъвършенства дейността си във връзка с осигуряването на необходимото качество на висшето образование.

Отчита се необходимостта висшите ни училища, като част от европейското пространство за висше образование, да се развиват не само като образователни институции, но и като научни центрове. Във връзка с това е важно стимулирането на научноизследователската дейност и на младите нехабилитирани преподаватели, които да бъдат съпричастни към развитието на висшето училище.

Цел на закона

Целта на предложените със законопроекта изменения и допълнения е постигане на система за висше образование, която да е способна да отговори на динамиката на обществените процеси при поддържане на необходимото качество на висше образование, т.е. система, способна на устойчиво развитие. Със законопроекта се насърчава развитието на всяка една от институциите за висше образование в сътрудничество и с активната подкрепа на държавата.

С цел постигане на институционална отговорност, връзка с интересите на обществото, прозрачност и публичен контрол върху дейността на висшите училища със законопроекта се предлага Съветът на настоятелите при държавните висши училища да включва в състава си и представител на общината, в която е седалището на висшето училище. Съветът на настоятелите ще участва и в академичните съвети със съвещателен глас. Предлага се още министърът, като орган за осъществяване на държавната политика във висшето образование, да утвърждава политика за развитието на всяко държавно висше училище със стратегически цели и задачи, целеви стойности и показатели за изпълнението им. В условията на академична автономия тази политика за развитие на висшето училище ще се изготвя при взаимодействие между заинтересованите страни и ще изразява общата визия на съответната институция и държавата за нейното развитие, оттам и за развитието на цялостната система за висше образование. На базата на тази утвърдена политика министърът на образованието и

науката ще сключва договор с избрания от общото събрание на държавното висше училище ректор договор за управление.

За да се стимулират висшите училища да съсредоточат усилията си върху подготовката на кадри с необходимото качество и отговарящи на потребностите на пазара на труда, със законопроекта се предвижда изготвянето на Национална карта на висшето образование, която се приема с акт на Народното събрание. С нея се определят териториалната и профилната структура на институционалната мрежа за висше образование.

За да се ограничи необоснованото разрастване на мрежата за висше образование, законопроектът предвижда регламентиране на реда за откриване на филиали и колежи и в структурата на частните висши училища, както и една специфична мярка, каквато е установяването на мораториум върху откриването и преобразуването на висши училища; откриването и преобразуването на основни звена и филиали в държавните висши училища, с изключение на преобразуването им с цел консолидация и оптимизация.

С цел да се оптимизират дейностите и сроковете при акредитацията на висшите училища и техните професионални направления с предложените изменения и допълнения в Закона за висшето образование при институционалната акредитация ще се оценява само начинът, по който висшето училище осъществява своите мисия и цели и прилага стандартите и насоките за осигуряване на качеството в европейското пространство за висше образование. Предвидено е институционалната акредитация да е първоначална – за новооткрито или преобразувано висше училище, и последваща – при вече получена акредитация. Оценяването при първоначалната институционалната акредитация е насочено към проверка на собствеността, необходима за осъществяване на дейностите на висшето училище; функционирането на вътрешната система за оценяване и поддържане на качеството на обучението и академичния състав; профила и квалификацията на академичния състав; материално-техническата осигуреност на обучението и други критерии, свързани със стандартите и насоките за осигуряване на качеството на предлаганото обучение.

Оценяването при последваща институционална акредитация е фокусирано основно върху отчитане на резултатите от оценяването на отделните професионални направления и/или специалности от регулирани професии и допълнителна проверка на изпълнението на по-горе посочените критерии. Висшите училища, които отговарят на

изискванията, получават институционална акредитация с оценка, която се формира като средноаритметична стойност на последно получените оценки по всички свои професионални направления и специалности от регулираните професии.

Програмната акредитация за дадено професионално направление ще се извършва едновременно за всички висши училища, обучаващи по специалности от направлението, по утвърден от Националната агенция за оценяване и акредитация график. Това позволява да се постигне диференциация на качеството в съответното направление в различните висши училища.

При оценяване съответствието с изискванията за академичен състав на основен трудов договор член на академичния състав ще може да участва в акредитацията на едно висше училище.

Един от механизмите за оптимизиране на връзката между висшето образование и потребностите на икономиката и обществото е стимулиране на обучението във важни за развитието на страната професионални направления. Тъй като в определени случаи се стига до пренасищане на кадри в едни направления и професии за сметка на недостиг в други, се търси възможност за целево финансиране на стратегически в регионален и национален план направления. Същевременно държавата е длъжна да защити професии, към които няма или е ограничен интересът на кандидат-студентите, но са важни за икономическия и социалния живот. С цел да се стимулират висшите училища да предлагат и кандидат-студентите да търсят обучение по професионални направления и специалности, водещи до придобиване на квалификация, която да отговаря на съвременните изисквания и на търсенето на реалната икономика, нормативно се регламентира освобождаването от такси в държавните висши училища на студенти, подготвящи се в професионални направления и защитени специалности с най-висок очакван недостиг на пазара на труда по списък, утвърден от Министерския съвет.

За улеснение на реализацията у нас на младите хора, получили образованието си в чуждестранни висши училища, се въвежда двумесечен срок за признаването на дипломите им за висше образование, придобито в чужбина, включително и на дипломи за придобита степен, съответстваща на образователната и научна степен „доктор“.

С цел подобряване на връзката между институциите за висше и средно образование и повишаване на качеството на профилираната, професионалната и специализираната подготовка се дава възможност за сключване на до две споразумения

между държавно висше училище и държавни или общински училища от системата на предучилищното и училищното образование. По силата на споразуменията ще е възможна съвместна учебна дейност по учебни предмети и/или модули за придобиване на профилирана и професионална подготовка във втори гимназиален етап от средната степен на образование, както и по учебни предмети за придобиване на специализираната подготовка в средната степен на образование. Предвижда се обучението да е по съгласувани учебни планове и да се провежда от лица, заемащи академични длъжности във висшите училища.

Добрата практика за въвеждане на академичен дух в преподаването и при придобиването на професионалната подготовка в Технологичното училище „Електронни системи“ към Техническия университет – София, и в Професионалната гимназия по компютърни технологии и системи – гр. Правец, се регламентира чрез определянето на тези училища като звена, интегрирани в структурата на Техническия университет – София, чийто ректор и Академичен съвет ще имат редица правомощия, свързани с дейността и управлението им.

Очаквани резултати

Чрез законопроекта ще се постигне съответствие с потребностите на динамично развиващите се обществени и икономически отношения и заложените в приетата от Народното събрание Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 - 2020 година цели. Ще се оптимизира институционалната мрежа за висше образование и ще се направи стъпка към усъвършенстване на системата за управление на висшите училища в условията на прозрачност и отчетност, при взаимодействие между академична автономия и държавни и обществени интереси.

Ще се улеснят процедурите по институционална акредитация и усъвършенстват процедурите за програмна акредитация на професионалните направления и специалностите от регулираните професии. Отговаря се и на европейските изисквания и критерии за осигуряване на качеството във висшето образование. Едновременното оценяване на професионалното направление във всички висши училища ще позволи диференциация на качеството на обучението в отделните висши училища.

С уточняване статута на определени висши училища като изследователски и насърчаването на съпричастността на младите нехабилитирани преподаватели към

развитието на институцията, в която работят, ще се стимулира научната дейност и превръщането на висшите училища и в научни средища.

Със законопроекта се подобрява връзката между висшето образование и потребностите на реалната икономика чрез освобождаването от такси в държавните висши училища на студенти, подготвящи се в професионални направления и защитени специалности с най-висок очакван недостиг на пазара на труда.

С регламентирането на срок за признаване на дипломи за висше образование, придобито в чужбина, включително и дипломи за придобита степен, съответстваща на образователната и научна степен „доктор“, младите хора, получили образованието си в чуждестранни висши училища, ще могат по-бързо да се реализират в България.

Чрез регламентирането на възможността висшите училища да сключват споразумения за съвместна дейност с държавни и общински училища от системата на предучилищното и училищното образование се очаква се да подобри взаимодействието между системите за висше и средно образование при осигуряване на гъвкавост на учебните планове и програми. Това би допринесло за повишаване на качеството на профилираната, професионалната и специализираната подготовката в гимназиалните етапи на средната степен в държавните и общинските училища от системата на предучилищното и училищното образование в отговор на динамично развиващите се обществени и икономически отношения и създадените традиции за сътрудничество между отделни средни и висши училища.

Необходимост от допълнителни финансови средства

Предложеният проект на решение не води до въздействие върху държавния бюджет, поради което прилагаме одобрена финансова обосновка по чл. 35, ал. 1, т. 4, буква „б“ от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация.

Анализ за съответствие с правото на Европейския съюз

Проектът на решение на Министерския съвет за предложение до Народното събрание не засяга разпоредби на европейски актове, поради което не се налага изготвяне на справка за съответствие с европейското право.